

TÜRKİYE EKONOMİSİ VE DÜNYA EKONOMİSİ KARŞISINDAKİ DURUMU

Dr.Süleyman ERYİĞİT

Kamu-İş
İktisat Müşaviri

Günümüzde milli ekonomiler, küresel bir ekonomik muhiti içinde yaşadıklarını, düne nazaran çok daha keskin bir biçimde algılar hale gelmişlerdir. Rekabet ve üretim artık küresel bir çevrede yapılmaktadır. Rakipler çok çeşitli ve güçlüdür. Üstelik soğuk savaş sonrası ısınan dünyamızda, siyasal gücün en önemli kaynağını ekonomik güç oluşturmaktadır. Kendi kendine yetebilen ülkeler uluslararası sistemde daha dik durabilmekte, veya ekonomik güçleri veya mukayeseli üstünlük alanları ile küresel sistemi etkileyebilmektedirler. Tarihin her döneminde önemli olmuş olan bir ülkenin ekonomik gücü, artık diğer tüm stratejik alanların da neredeyse kaynağı ya da belirleyicisi konumuna yükselmiş bulunmaktadır. Örneğin, dünyayı etkileyen ekonomik bir güç değilseniz, askeri operasyonlar yapamazsınız; veya size yönelik operasyonları bertaraf edemezsiniz. Ekonomik ilişkiler ve piyasa her ne kadar küreselleşse de, bir ülkenin en önemli gücünü öncelikle milli ekonomisinin kapasitesi oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, Türkiye ekonomisinin durumu ele alınmış; dünya ekonomisi ile yeri geldiğinde karşılaştırılması yapılmıştır.

GENEL DEĞERLENDİRME

Türkiye esasen, temelleri 2000 Yılı başında IMF ile uygulamaya konulan bir ekonomik politika yürütmektedir. Bu politika başlangıçta 'sabit kur'a dayalı 'dezenflasyon' politikası idi. Rezerv açısından IMF tarafından desteklenmesi düşünülen bu ekonomi politikada, ileriye doğru birinci 18 aylık periyotta fiyatı önceden belirlenmiş sabit bir kur açıklanıyor; tüm ekonomik işlemcilerin önünü görmesi isteniyor, devlet de

dahil herkesin, bu belirlilik ortamında doğru kararlar alacağı ve yatırımın artacağı bekleniyor, ikinci 18 aylık periyotta ise bir bant üzerinde kurlar dalgalanmaya bırakılarak ekonomik istikrarın yakalanacağı amaçlanıyordu. Ancak ilk şoku 2000 Kasım, artçı ve asıl şoku 2001 Şubat'ında yaşanan mali krizle, kurlar bir gecede yaklaşık yüzde yüz değerlendirilerek tüm reel ekonomiyi sarsan ekonomik krize dönüştü ve bunun sonucunda sabit kur esasından dalgalı kur uygulamasına geçildi. 2001 yılının ortalarından bu yana asıl olarak bu ekonomik politika uygulanmaktadır ve Türk ekonomisi halen IMF desteği ile hayatını sürdüren bir mahiyet arz etmektedir. Oysa 59'ncu hükümet, 2004'ün sonunda IMF ile yolların ayrılacağı taahhüdünde bulunmuştu.

2002 yılında yapılan genel seçimlerden sonra oluşan yeni parlamento aritmetiğinin sonucu kurulan, güçlü tek parti hükümetinin hem IMF, hem AB hem de ABD destekli politik tercihleri ile, bu ekonomik programla bugünlere gelmiş bulunmaktayız. Bu gün itibariyle gelinen noktada Türk ekonomisi ile ilgili şu değerlendirmeleri yapmak zorundayız:

- 2002 yılından bu yana sürekli bir büyüme sağlanmış; büyüme oranı bu beş yıllık sürede ortalama olarak yaklaşık yüzde 7,5 seviyesinde olmuştur ve bu başarılı sayılmalıdır.

- Enflasyon 2005 yılında hem üretici fiyatlarında hem de tüketici fiyatlarında hedefin üzerinde ama yüzde 10'un altında gerçekleşmiştir. 2006 yılında ise üretici fiyatlarında yıl sonu itibariyle (Aralık/Aralık) yüzde 10'un üzerinde (11,6), tüketici fiyatlarında ise yüzde 9,7 olarak ortaya çıkmıştır. 2006 yılında bu gerçekleşmelerle, hedeflerden yaklaşık yüzde yüz bir sapma olmuş olmasına rağmen yine de tüketici fiyatlarındaki tek haneli bu oran başarılı sayılmalıdır.

- Beş yıl sürekli olarak ortalama yüzde 7,5 oranındaki ekonomik büyümeye rağmen, 2006 yılı Eylül ayına geldiğimizde Türkiye'de işsizlik oranının hala yüzde 9,1 seviyesinde olması, muhtemelen yıl ortalaması olarak yine yüzde 10'un üzerinde çıkacak olması düşündürücüdür. Büyümeye rağmen yeterli ölçüde istihdam yaratılamaması ekonomi literatüründe önemli tartışmaların konusu olmuş; büyümenin istihdamdaki artıştan daha çok işgücünün verimliliğinin ve kapasite kullanımının artmasından kaynaklandığı yorumlarının yapılmasına neden olmuş; ayrıca üretimde ileri teknoloji kullanımından kaynaklanan bir işsizlik olgusuyla karşılaşıldığı da dillendirilmeye başlanmıştır. Esasen gözlemler de bunu doğrulayacak işaretler vermektedir. Aslında rakamlara bakıldığında, 2000 yılına nazaran 2006 yılına gelinceye kadar geçen süre içinde yaklaşık olarak 2,5 milyon civarında bir kitleye istihdam sağlandığı

görülmektedir. Genç nüfustan kaynaklanan işgücü artışının yüksekliği nedeniyle bu istihdam ancak artışı karşılamış, bundan dolayı işsizlik oranı aşağı çekilememiştir. Önümüzdeki zaman içinde istihdam ve işsizlik Türk ekonomisinin en önemli sorunlarından birisi olma niteliğini devam ettirecektir.

- Dış ticarete önemli ihracat artışları sağlanmış olmasına rağmen, ithalat bundan daha hızlı artmış; buna bağlı olarak önemli büyüklükte bir dış ticaret açığı ortaya çıkmıştır. Dış ticarete meydana gelen ve neredeyse kronikleşen bu açık, cari açığın da en önemli nedenini oluşturmaktadır.

2006 yıl sonu itibarıyla dış ticaret açığının 50 milyar Doları aşması, cari açığın da 35 milyar Dolara ulaşması beklenmektedir. Bu açığın çok ciddiye alınması gerekmektedir. Nitekim Türkiye’de yapılaşmış bu açığın bir göstergesi olarak piyasada önemli büyüklükte (ki bunun 65 milyar Dolar civarında olduğu telaffuz ediliyor) bir sıcak paranın dolaşması, hafife alınacak bir olgu değildir. Bu para Türk ekonomisini krizlere açık bir yapıda tutmaktadır.

Ayrıca Türk ekonomisinin ihracat potansiyelinin ithal ara girdilere bağlı olduğu artık iyice görülmüş durumdadır. Yapısal hale gelmiş bu durum sonucu ihracatta meydana gelen ve hükümeti heyecanlandıran ihracat artışlarının yanında, ondan daha önemli olmak üzere bir ithalat patlaması ortaya çıkmış bulunmaktadır. Türk ekonomisi ithal ara girdiler olmadan üretim ve ihracat yapamaz hale gelmiştir. Kurun baskı altında tutulması bu çarpıklığı artırarak devam ettirecektir. Nitekim ihracatın ithalatı karşılama oranının düşmeye devam etmesi bunu göstermektedir. Yapısal bu durum Türk ekonomisini “edilgen bağımlı” bir ekonomi durumuna sokmuştur. Bu ise ekonomiyi kırılğan, milli siyaseti kısıtlayan sonuçlar üretmektedir.

- Borç stokunun miktar olarak artmaya devam etmesi bir diğer ciddi risk unsurudur. Her ne kadar borçların milli hasılaya oranında gözlenen düşmeler, bazı kesimler tarafından “endişe edecek bir şey yok” şeklinde kullanılmakla birlikte, bu yaklaşım gerçekçi değildir. Çünkü kurun bir nedenle yükselmesi durumunda; örneğin dış borçlar miktar olarak değişmemekte ancak bu borçların tedarik maliyeti milli para meydana gelen değer kaybı kadar artmaktadır. Yine kurun yükselmesi sonucu milli gelirin yabancı para cinsinden değeri düşecek, bu ise borçların milli gelire oranını birdenbire yükseltecektir. 2001 krizinde birkaç gün içerisinde yaşananlar bunlar olmuşlardır.

- Faiz alanında önemli düşüşler yaşanmış olmasına rağmen reel faizler hala yüksektir. Merkez Bankası'nın enflasyon hedefini tutturmak amacıyla uyguladığı sıkı para politikası (kurun baskı altında tutulması. Aşırı değerlenmiş YTL ve enflasyon hedefi), faizleri yukarıda tutmakta, bu da reel faizi cazip hale getirmektedir. Bununla birlikte yüksek faiz kamunun borç bulabilme kabiliyetini artırmaktadır.

- Özellikle 2005 ve 2006 yıllarında bütçe performansını başarılı kabul etmek gerekmektedir. 2005 yılında 8,2 milyar YTL olan bütçe açığının, 2006 yıl sonunda 2 milyar YTL'ye düşmesi beklenebilir. Bu sonuçlar esasen denk bütçe anlamını ihsas ettirmektedir ve başarıdır. Bununla birlikte bu disiplinin sağlanmasında fedakarlık yapılan kalemlerin başında, kamu sabit sermaye yatırımlarının azalması gelmektedir. Yani ülkenin nüfus ve ihtiyaçları artmasına rağmen kamu yeterli ölçüde yatırım yapmamakta; hatta bunu politika haline getirmiş bulunmaktadır. Nitekim kamu sabit sermaye yatırımların Gayri Safi Yurtiçi Hasıla içindeki payı, 2001 yılında yüzde4,7, 2002'de yüzde4,6 iken; 2003, 2004 ve 2005'te sırasıyla; yüzde 3,6., 3,1., 3,8 olarak gerçekleşmiş; 2006'da ise bu oranın yüzde 3,9 olacağı tahmin edilmektedir. Yatırım yapma görevini ekonomi-politik bir tercih olarak neredeyse tamamen özel sektöre vermek, ülkemiz açısından gerçekçi ve doğru bir yaklaşım değildir.

TÜRKİYE EKONOMİSİ

Herhangi bir ekonominin performansını ölçmek ya da işlerin iyi gidip gitmediğine dair fikir edinmek için çok fazla göstergeye bakmaya gerek bulunmamaktadır. Aşağıdaki gösterge değerleri bir ekonominin iyi yolda olup olmadığının yeterince ortaya koymaktadır.

- Büyüme
- Dış Ticaret
- Cari İşlemler Dengesi
- İşgücü-İstihdam-İşsizlik
- Borç Stoku
- Enflasyon
- Bütçe Açığı

Yukarıda belirtilen göstergelerin değeri eğer varsa bir ekonominin sorunlarını (hastalıklarını) göstermek için yeterlidir. Bunların dışındaki göstergeler ise var olan sorunların nedenlerini gösterirler ve bu değerler de tek başına tüm hastalığı değil, var olan hastalıktaki nedenlerden

sadece birisini gösterirler. İşte bu nedenle, yukarıda sıraladığımız göstergeleri “Sağlık Göstergeleri”, diğer alt göstergeleri ise “Sebepl Göstergeleri” olarak adlandırmak yanlış olmayacaktır.

TÜRKİYE EKONOMİSİ VE ULUSLARARASI KARŞILAŞTIRMASI

BÜYÜME

Türkiye ekonomisi 2002 yılından bu yana düzenli olarak büyümeye devam etmiştir. Uluslararası Para Fonu ile birlikte uygulamaya konulan “sabit kur (kur çıpası)” merkezli ekonomik istikrar politikası sonucu Türkiye Ekonomisi, 2000 yılında da sabit fiyatlarla %6.3 oranında büyümüştü. Ancak 2001 yılında yaşanan krizin arkasından Türkiye ekonomisi %9.5 oranında küçüldü.

2001 yılında yaşanan krizin arkasından alınan tedbirlerle, Türkiye Ekonomisi 2002 yılında %7.9 oranında yüksek bir büyüme performansı göstermiştir.

2002 yılının Kasım ayında yapılan genel seçimlerin arkasından oluşan yeni meclis yapısına bağlı olarak, kuvvetli bir tek parti hükümeti ortaya çıkmıştır. Yani mevcut alınmış ekonomik tedbirlerin yanında sayısal olarak çok güçlü bir tek parti hükümetinin sağlamış olduğu siyasal istikrarın da etkisiyle Türkiye Ekonomisi, 2002 yılından bu yana sürekli büyüyerek 2007 yılına gelmiş bulunmaktadır.

Yıllar itibariyle Türkiye Ekonomisinin milli gelir büyüklüğü (GSMH) ve büyüme performansı aşağıdaki gibidir.

	Cari Fiyatlarla (Bin YTL)	Sabit Fiyatlarla (987) (Bin YTL)	Büyüme %	USD Cinsinden (Milyar \$)
2001	176 483 953	107 783	-9,5	145,9
2002	275 032 366	116 338	7,9	180,9
2003	356 680 888	123 165	5,9	239,2
2004	428 932 343	135 308	9,9	299,5
2005	486 401 032	145 651	7,6	360,9
2006(9 Aylık)	416 005 455	115 507	5,7	290,1

Kaynak: TÜİK ve DPT

Bu büyüklüğü ile Türkiye Ekonomisi 2005 yılında, Dünya GSYİH'nin binde 8'ine tekabül etmektedir. Yani 2005 yılındaki bin birimlik üretimin 8'i Türk Ekonomisi tarafından üretilmiştir. Bu oran ABD için yüzde 28, AB(25) için yüzde 30, Japonya için yüzde 10, Çin için yüzde 5 tir.

Fert Başına Milli Gelir

Milli gelir büyümelerine bağlı olarak 2001'den bu yana fert başına milli gelir rakamlarında, hem cari fiyatlarla hem de satınalma gücü paritesi bakımından yükselme devam etmiştir. Bu gelişme her iki hesaplama türü bakımından aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

	Cari Fiyatlarla Fert Başına GSYİH	SAGP'ne Göre Fert Başına GSYİH
2001	2134	5153
2002	2662	6550
2003	3383	6808
2004	4172	7629
2005	5008	8141
2006 (Tahmin)	5349	8959

Kaynak: DPT, Uluslararası Ekonomik Göstergeler ve 2007 Yılı Programı

Fert başına milli gelir büyüklükleri açısından Türkiye 2005 yılında, dünya sıralamasında cari fiyatlarla 64. sırada bulunmaktadır. Satınalma gücü paritesine göre bu sıra 75'inci olmaktadır. Bu sıralamada ABD sırasıyla 8 ve3, Japonya 14 ve 16, Çin ise 110 ve 87'nci sırada yer almışlardır.

Gayrisafi Yurtiçi Hasıla değerleri bakımından seçilmiş bazı ülkeler ve Dünya Gayrisafi Yurtiçi Hasıla rakamları aşağıdaki gibidir.

(Milyar \$)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Almanya	1900,2	1891,0	2018,6	2441,8	2751,4	2749,9
Fransa	1328,0	1339,8	1457,4	1800,0	2059,8	2126,5
Hollanda	385,1	400,6	437,8	538,3	608,3	628,8
İngiltere	1445,2	1435,7	1574,5	1814,7	2155,2	2229,5
İspanya	580,4	608,5	686,1	881,5	1039,2	1124,2
İsveç	242,0	221,5	243,6	304,1	350,1	357,7
İtalya	1097,4	1117,3	1218,9	1507,2	1724,5	1762,4
Portekiz	112,6	115,7	127,5	155,2	177,6	183,3
Yunanistan	116,0	119,1	135,0	175,5	209,1	225,2
AB(25) Toplamı	8381,9	8465,7	9234,3	11254,4	12977,3	13489,7
ABD	9817,0	10128,0	10469,0	10960,8	11712,5	12455,8

Güney Kore	511,7	481,9	546,9	608,1	680,5	787,6
Japonya	4649,4	4087,7	3904,8	4231,4	4585,1	4558,7
Kanada	724,12	715,0	736,0	866,9	991,7	1129,5
Polonya	171,3	190,3	198,0	216,5	252,1	302,6
Arjantin	284,3	268,8	102,0	129,6	153,0	183,2
Brezilya	532,2	467,0	410,4	437,4	532,0	796,1
Çin	1079,2	1191,2	1303,6	1470,7	1936,5	2225,2
Endonezya	165,0	164,1	200,1	237,4	254,3	281,3
Hindistan	469,0	483,5	504,0	592,5	688,8	800,3
Meksika	580,8	621,9	648,6	638,7	683,5	768,4
Rusya	259,7	306,6	345,5	431,5	588,8	763,6
TÜRKİYE	199,7	145,9	184,5	240,6	302,6	363,4
DÜNYA GSYİH	31650,0	31456,0	32714,0	36751,0	41258,0	44455,0

Kaynak: DPT, Uluslararası Ekonomik Göstergeler 2006

Fert başına gayrisafi yurtiçi hasıla bakımından seçilmiş bazı ülkelerin değerleri de aşağıda gösterilmiştir.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Almanya	23077,7	22940,8	24465,3	29563,4	33290,1	33799,2
Fransa	22402,0	22513,5	24387,0	29995,0	34182,6	35149,6
İngiltere	24632,6	24387,0	26350,6	30611,9	36233,5	37363,5
İspanya	14254,2	14798,2	16487,7	20918,1	24366,6	26108,0
Portekiz	11011,7	11256,0	12338,4	14939,2	17010,3	17473,8
Yunanistan	10564,3	10808,1	12221,4	15854,4	18836,8	20253,2
İtalya	19015,5	19330,7	21059,0	26004,5	29717,1	30339,5
Romanya	1673,7	1823,9	2088,6	2721,0	3464,4	4473,2
ABD	34548,7	35287,2	36122,4	37457,5	39648,3	41782,6
Güney Kore	10937,5	10244,4	11570,4	12813,9	14284,0	16470,6
Japonya	36601,0	32113,2	30620,8	33124,9	35843,2	35592,4
Arjantin	7705,9	7213,1	2711,0	3409,5	3987,9	4727,6
Brezilya	3060,8	2647,9	2294,1	2411,4	2892,9	4270,7
Çin	847,1	928,3	1009,1	1131,3	1480,5	1691,2
Rusya	1772,2	2100,4	2377,4	2983,6	4091,8	5332,4
Türkiye	2962,5	2134,0	2662,0	3425,8	4253,5	5042,2

Kaynak: DPT, Uluslararası Ekonomik Göstergeler 2006

İŞ GÜCÜ

Ülkemizde nüfus artış hızına bağlı olarak her yıl önemli sayıda bir kitle, çalışma çağındaki nüfus sayısını artırmaya devam etmektedir. Ancak iktisadi anlamıyla işgücüne katılanlar (yani işgücü rakamları), bilindiği gibi başta öğrenciler olmak üzere çeşitli yasal ve tanımsal nedenlerden dolayı fiilen çalışma talebinde bulunamayacak olan kitlenin, çalışma çağındaki (15-64 yaş) nüfustan düşülmesi ile elde edilmektedir. Bu durumda Türk İşgücü piyasasının çalışma çağındaki nüfus ve işgücüne katılanlar sayısı, her yıl artan bir eğilime sahiptir. Aşağıda bu değerler gösterilmektedir.

	Nüfus (Bin Kişi)	Çalışma Çağındaki Nüfus		İşgücüne Katılanlar (Bin Kişi)	İstihdam Edilenler (Bin Kişi)	İşsizler (Bin Kişi)	İÖ %
		Kişi (Bin)	%				
1990	56743	35601	62,7	20150	21414	1774	8,8
2000	67420	46211	68,5	23078	20579	1452	6,3
2001	68407	47158	68,9	23491	21524	1967	8,4
2002	69388	48041	69,2	23818	21354	2464	10,3
2003	70363	48912	69,5	23640	21147	2493	10,5
2004	70556	49906	70,7	24289	21791	2498	10,3
2005	71611	50826	71,0	24565	22046	2520	10,3
2006 (Eylül)	72803	51851	71,2	25444	23128	2316	9,1

Kaynak: 2007 Yılı Programı ve DPT; Uluslar arası Ekonomik Göstergeler 2006/II'den yararlanarak hazırlanmıştır.

Esasen Türk ekonomisindeki gelişme ve büyümelere bağlı olarak Türk işgücü piyasasının da yapısal bir dönüşüm geçirdiğini söylemek gerekmektedir. Bu dönüşüm aşağıdaki Tablo'nun tetkikinden kolayca anlaşılmaktadır.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006(*)	2000'e Nazaran 2006 Eylül'ünde Fak.
Tarım	7769	8089	7458	7165	7400	6493	6563	-1206
Sanayii	3810	3774	3954	3846	3987	4284	4529	719
İnşaat	1364	1110	958	965	1030	1173	1403	39
Hizmetle r	8637	8551	8984	9171	9374	10096	10634	1997

(*) Eylül

2000 yılına nazaran 2006 Eylül verilerine baktığımızda bu dönemdeki nüfus artışına rağmen bir Milyon ikiyüzbin kişilik bir işgücünün tarım istihdamından bir nedenle çekildiğini görmekteyiz. Diğer sektörlere baktığımızda ise inşaat sektöründe bir değişikliğin olmadığı, buna karşılık yaklaşık iki milyonluk bir kitlenin hizmetler sektöründe, yaklaşık bir milyonluk bir işgücü için sanayii kesiminde istihdam artışı sağlandığını görüyoruz. Yapısal dönüşüme bağlı olarak kırdan kente işgücü göçü olmakta; bu işgücü de daha çok hizmetler sektörü olmak üzere kentlerde istihdama katılmaktadır. Sanayii kesimindeki istihdam artışı sevindirici bir durumdur. İnşaat sektöründe kayda değer bir farkın ortaya çıkmayışı da dikkate değer bir olgu olarak belirmektedir. İstihdam yaratmanın kaynağı olan hizmetler ve sanayii sektörlerinde ortaya çıkan istihdam artışının, hangi işlerde olduğunu tespit etmek yararlı olacaktır. Bu nedenle sanayii sektörden imalat sanayii hizmetler sektöründe ise Toptan ve Perakende Ticaret, Lokanta ve Oteller ile Toplum Hizmetlerindeki gelişmeler aşağıda gösterilmiştir.

(Bin Kişi)

	İmalat Sanayii	Top.ve Per.Tic.Lokanta ve Oteller	Toplum Hizmetleri
--	----------------	-----------------------------------	-------------------

2000	3638	3817	3044
2001	3581	3737	3083
2002	3731	3980	3303
2003	3663	4052	3359
2004	3801	4179	3309
2005	4084	4560	3527
2006	4303	4831	3576

(*) Eylül

Görüldüğü gibi sanayii sektöründe ciddi istihdam artışı imalat sanayinde, hizmetler sektöründe ise Toptan ve Perakende Ticaret, Lokanta ve Oteller işkolunda sağlanmaktadır. Toplum hizmetlerindeki artış kayda değer değildir.

İşsizlik olgusu önemini korumaya devam etmektedir. Son beş yılda kaydedilen büyümeye ve istihdamdaki artışlara rağmen % 10'un altına düşmemiştir. 2006 Eylül istatistikleri 9,1 oranını vermektedir ama, yıl ortalamasının yüzde 10'un civarında gerçekleşeceği beklenmelidir. Bu yüksek işsizlik oranının bir nedeni de her yıl işgücüne katılan nüfus sayısındaki yüksekliktir.

İstihdam edilenlerin yani çalışanların işteki çalışma durumuna bakıldığında ise aşağıdaki değerler elde edilmektedir.

	2003		2004		2005		2006(*)	
	Kişi Sayısı	%	Kişi Sayısı	%	Kişi Sayısı	%	Kişi Sayısı	%
Ücretli ve Yevmiyeli	10707	50,6	11079	50,8	11948	54,2	12999	56,2
Kendi Hesabına ve İşveren	6302	29,8	6408	29,4	6570	29,8	6487	28,0
Ücretsiz Aile İşçisi	4138	19,6	4303	19,7	3527	16,0	3642	15,8
TOPLAM	21147	100,0	21791	100,0	22046	100,0	23128	100,0

(*) Eylül

Kaynak:2007 Yılı Programı

Yukarıdaki tablodan görüleceği üzere ülkemizde istihdamın % 50'den fazlasını teşkil eden çalışan grubu, ücretli yevmiyeli; yani işçi, memur, sözleşmeli personel gibi bir başkasına bağımlı çalışanlardır. Esasen ücretsiz aile işçilerini de bu gruba dahil etmek mümkündür. Böyle alınca istihdam edilenlerin % 70'i bağımlı çalışanlardan oluşmaktadır.

İşsizlik olgusu tüm dünyanın sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Yeterli istihdam yaratılmaması gelişmiş/gelişmekte olan tüm ekonomilerde çözülmesi gereken bir mesele olarak varlığını sürdürmekte, hatta teknolojiyen (ve verimlilikten) kaynaklanan bir işsizlik olgusuyla karşılaşıldığı ifade edilmektedir.

Seçilmiş bazı ülkelerdeki işsizlik oranları aşağıda verilmiştir.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Almanya	6,9	6,9	7,7	8,8	9,2	9,1
Belçika	6,9	6,6	7,5	8,2	8,4	8,4
Fransa	9,1	8,4	8,9	9,5	9,6	9,5
İngiltere	5,5	5,1	5,2	5,0	4,8	4,8
İspanya	13,9	10,6	11,5	11,5	11,0	9,2
İsveç	4,7	4,0	4,0	4,9	5,5	5,8
İtalya	10,2	9,1	8,6	8,5	8,1	7,7
Portekiz	3,9	4,0	5,0	6,3	6,7	7,6
Yunanistan	11,3	10,8	10,3	9,7	10,5	9,9
ABD	4,0	4,7	5,8	6,0	5,5	5,1
Güney Kore	4,4	4,0	3,3	3,6	3,7	3,7
Japonya	4,7	5,0	5,4	5,3	4,7	4,4
Kanada	6,8	7,2	7,6	7,6	7,2	6,8
Polonya	13,9	16,2	17,8	19,9	19,4	17,8
Bulgaristan	16,9	19,8	17,8	13,7	12,4	10,1
Romanya	11,2	9,0	10,0	7,6	8,0	5,8
Arjantin	14,7	18,1	17,5	16,8	13,6	11,6
Brezilya	9,2	9,4	9,2	9,7	11,5	9,8
Çin	3,1	3,6	4,0	4,3	4,2	-
Endonezya	6,1	8,1	8,9	9,5	9,6	-
Malezya	3,1	3,5	3,5	3,6	3,5	3,5
Rusya	10,6	9,0	-	-	-	-
TÜRKİYE	6,5	8,4	10,3	10,5	10,3	10,3

Kaynak: DPT, Uluslararası Ekonomik Göstergeler

DIŞ TİCARET

Günümüzün küresel ekonomisinde büyümenin en önemli aracı/yolu ihracattır. Türk ekonomisi de 1980'li yılların başından itibaren ihracata dayalı büyüme stratejisini seçmiştir. Ancak göstergeler Türk ekonomisinin ihracat gücünün özellikle son yıllarda, ithal girdilere bağımlı bir yapıya sahip olduğu izlenimi vermektedir. Nitekim bu durum hem 2006 ve 2007 Yılı Programlarında hem de Devlet Planlama Teşkilatının 2006 –2008 ve 2007-2009 Orta Vadeli Programlarında şu ifadelerle tespit edilmiştir.

“Orta vadede yurt içi üretimin ithalat bağımlılığının azaltılması amacıyla, sanayide kullanılan ara girdilerin yurt içinde üretilmesini sağlayacak mekanizmalar geliştirilecektir. Bu çerçevede, sanayide Ar-Ge faaliyetlerinin yaygınlaştırılması sağlanarak, özellikle yüksek teknoloji ara girdilerin yurt içinde üretilmesi yönünde çalışmalar başlatılacaktır.”

2001 yılından bu yana ihracatta meydana gelen artışlar kayda değer bir gelişme göstermektedir.

Ancak bir ülke ekonomisinin en önemli sağlık göstergelerinden birisi ihracatın ithalatı karşılama oranıdır. Bu ise bizim ekonomimizde seyir olarak iyi bir performansa sahip görünmemektedir.

Aşağıda Türkiye'nin son yıllardaki dış ticaret değerleri ve ihracatın ithalatı karşılama oranları verilmektedir.

	2001	2002	2003	2004	2005
İhracat (Milyon\$)	31334	36059	47253	63167	73476
İthalat (Milyon \$)	41399	51554	69340	97540	116774
Dış Ticaret Hacmi (Milyon \$)	72733	87613	116593	160707	190251
İhracat/İthalat (%)	75,7	69,9	68,1	64,8	62,9
Dış Ticaret Açığı (Milyon\$)	10065	15495	22087	34373	43298

Kaynak: TÜİK, Ekonomik göstergeler 2006/II., DPT, 2007 Yılı Programı

Görüleceği üzere kriz yılı olan 2001' de ihracatın ithalatı karşılama oranı %75,7 gerçekleşmiştir. Ancak takip eden yıllarda ciddi ve önemli ihracat artışları sağlanmış olmasına rağmen bu oran, devamlı surette aşağıya doğru seyretmiştir. Bir ekonominin en önemli sağlık göstergelerinden olan bu paritenin, her yıl için iyi bir düzeyde sabit ya da yukarıya doğru artan bir seyir izlemesi halinde işlerin iyi gittiğini söylemek; yani ihracata dayalı bir büyümenin, zenginleşmenin varlığından söz etmek mümkün olacaktır. Oysa bizim ekonomimizde seyir aşağıya doğrudur.

Bu durum Türk ekonomisinin kırılganlığının en önemli nedeni olan cari açığın da en büyük kaynağını oluşturmaktadır.

İhracatın ana mal gruplarına göre dağılımına bakmak, ihracat performansının gelişim istikameti hakkında önemli fikirler verecektir. Bu nedenle aşağıda bu değerlere yer verilmiştir:

	2001	2002	2003	2004	2005
Sermaye Malları	8,5	7,7	9,2	10,3	10,9
Ara Malları	42,7	40,6	39,1	41,1	41,2
Tüketim Malları	48,7	51,2	51,1	48,3	47,4
Diğer	0,1	0,4	0,6	0,3	0,5

Kaynak: TÜİK, Ekonomik Göstergeler 2006 / II

İhracatın bileşiminde sermaye mallarının ve ara mallarının payındaki artışın yanında, tüketim malları payındaki artış da olumlu olarak yorumlanmalıdır. Ancak yukarıda belirtildiği gibi, bir ülkenin ihracat ürünlerinin teknolojik seviyesi yüksek ürünlerden oluşması tercih edilir.

İthalatın ana mal gruplarına göre dağılımına bakmak ise bir başka açıdan ekonominin gelişme istikameti bakımından önemli ip uçları vermektedir. Bu değerler de aşağıda gösterilmiştir.

(% Dağılım)

	2001	2002	2003	2004	2005
Sermaye Malları	16,8	16,3	16,3	17,8	17,4
Ara Malları	73,2	73,0	71,7	69,3	70,1
Tüketim Malları	9,2	9,5	11,3	12,4	12,0
Diğer	0,8	1,2	0,7	0,5	0,5

Kaynak: TÜİK, Ekonomik Göstergeler 2006 / II

Görüldüğü gibi 2001 yılına nazaran 2005 yılında sermaye mallarında % 3,6 oranında artış, ara mallarında ise % 4,2 oranında bir gerileme meydana gelmiş, tüketim mallarında ise % 30 oranında bir artış meydana gelmiştir. 2005 yılında toplam ithalat içinde 12 milyar ABD Dolarına ulaşan bu pay, cari açığı artıran önemli etkenlerden biridir ve ihracatla veya yatırımla ilgisi olmayan, sadece tüketilen mallarda oluşan bir kalem olup üzerinde ciddiyetle durmayı; Gümrük Birliği gibi uluslar arası antlaşmalar da dikkate alınarak, bir kısıtlamaya veya vergilemeye gitmenin mümkün olup olmadığına bakılmayı gerektirmektedir.

İhracat ve ithalatın ekonomik faaliyet alanlarına göre dağılımına baktığımızda imalat sanayiinin hem ihracat hem de ithalat içerisinde en büyük paya sahip olduğunu görürüz. İhracat açısından imalat sanayiinin en büyük paya sahip olması hiç kuşkusuz önemli bir göstergedir. Ancak ithalat içinde de imalat sanayiinin en büyük paya sahip olması da düşündürücüdür. Zaten yukarıda ithalatın ana mal gruplarına göre dağılımında da böyle bir ithalat bileşiminin varlığı seziliyordu. Aşağıda ihracat ve ithalatın ekonomik faaliyet alanlarına göre dağılımı verilmiştir.

İhracatın Ekonomik Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı (%)

	Tarım ve Ormancılık	Balıkçılık	Madencilik ve Taş Ocağı	İmalat Sanayii	Diğer
2001	6,3	0,1	1,1	92,0	0,5
2002	5,7	0,1	1,1	93,0	0,1

2003	4,5	0,1	1,0	93,9	0,4
2004	4,0	0,2	1,0	94,3	0,5
2005	4,5	0,2	1,1	93,7	0,5

Kaynak: TÜİK, Ekonomik Göstergeler 2006 / II

İthalatın Ekonomik Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı (%)

	Tarım ve Ormancılık	Balıkçılık	Madencilik ve Taş Ocağı	İmalat Sanayii	Diğer
2001	3,4	0,0	15,9	79,0	1,8
2002	3,3	0,0	14,0	80,3	2,5
2003	3,7	0,0	13,0	80,3	3,0
2004	2,8	0,0	11,3	82,5	3,4
2005	2,4	0,0	14,0	80,7	2,9

Kaynak: TÜİK, Ekonomik Göstergeler 2006 / II

Ülkemizin Dış ticaretiyle ilgili bir diğer ekonomik gösterge, siyasal alandaki uluslararası ilişkilerimizi de baskı altına alan, ihracat ve ithalatın ülke gruplarına göre dağılımı olmaktadır. Aşağıda bu göstergelere yer verilmiştir.

İhracat ve İthalatın Ülke Gruplarına Göre Dağılımı (%)

	İhracat		İthalat	
	AB Ülkeleri	Diğer	AB Ülkeleri	Diğer
2001	51,4	48,6	44,0	56,0
2002	51,2	48,8	45,2	54,8
2003	51,8	48,2	48,3	51,7
2004	51,6	48,4	46,6	53,4
2005	52,3	47,7	42,1	57,9

Kaynak: TÜİK, Ekonomik Göstergeler 2006 / II

Türkiye ekonomisi dünya ticaret hacminin 2005 yılında binde 8'ini oluşturmuştur. Bu oranlar ihracat açısından binde 8, ithalat açısından yüzde 1 olarak gerçekleşmiştir. Çin ise 2005 yılında dünya toplam ticaret hacminin yüzde 6,8'ini teşkil etmiştir.

Bir karşılaştırmaya imkan vermesi açısından başlıca sanayileşmiş ülkelerin dünya ticaretindeki payları (%) aşağıda verilmiştir.

İHRACAT	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
ABD	13,9	13,5	12,5	11,3	10,5	10,3	10,1
Japonya	6,5	5,7	5,6	5,5	5,5	5,2	5,0

Almanya	8,0	8,7	9,1	9,4	9,3	8,8	8,6
Fransa	4,8	4,8	5,0	5,0	4,7	4,4	4,0
İtalya	3,8	4,0	3,9	4,0	3,9	3,7	3,5
İngiltere	5,1	5,2	5,2	5,0	4,8	4,6	4,4
Kanada	4,2	4,1	3,8	3,6	3,4	3,4	3,4
İTHALAT							
ABD	18,7	18,3	17,9	16,7	16,1	16,1	15,9
Japonya	5,6	5,3	5,0	4,8	4,7	4,7	4,5
Almanya	8,0	8,1	7,9	8,4	8,1	7,8	7,7
Fransa	4,7	4,7	4,7	4,8	4,7	4,6	4,3
İtalya	3,6	3,8	3,8	3,9	3,8	3,7	3,6
İngiltere	5,5	5,6	5,8	5,5	5,5	5,2	5,1
Kanada	3,7	3,5	3,4	3,2	3,0	3,0	2,9

Kaynak: Maliye Bakanlığı, Yıllık Ekonomik Rapor 2006

CARİ İŞLEMLER DENGESİ

Türk ekonomisinin en önemli sağlık göstergelerinden birisini, cari işlemler dengesi oluşturmaktadır ve maalesef iyi değildir. Türk ekonomisi ciddi büyüklükte ve kronikleşmiş cari işlemler açığı ile hayatını sürdüren bir ekonomidir ve bu durum sürdürülemez. Bu şekilde devam etmenin bedeli, Türkiye için çok ağır ve siyasi bağımsızlığı zedeleyecek kadar önemlidir. Nitekim 2007 Yılı Programının ilk cümlesi bununla ilgilidir ve şöyle denilmiştir:

“Ekonomide sağlanan güven ve istikrarı artırarak ve mali disiplini sürdürerek ekonomik büyüme sürecini devam ettirmek, istihdamı artırmak, enflasyonu aşağı çekmek, sürdürülebilir ve sağlam kaynaklarla finanse edilebilir bir cari açık seviyesine ulaşmak, Dokuzuncu Kalkınma Planı'nın ilk dilimi olan 2007 Yılı Programının temel amacıdır.”

Aşağıda Türk ekonomisinin yıllar içerisinde cari işlemler dengesi verilmiştir.

(Milyon \$)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006(**)
Cari İşlemler Dengesi	3 392	-1524	-8036	-15604	-23031	-29915
Dış Ticaret Dengesi	-3 733	-7283	-14010	-23878	-32722	-37440
İhracat (*)	34 347	40071	51130	66956	76313	81286
İthalat	-38 080	-47354	-65140	-90834	-109535	-119309
Hizmetler Dengesi	9 132	7879	10504	12784	13967	11726
Yatırım Geliri Dengesi	-5 000	-4556	-5557	-5637	-5744	-5757
Cari Transferler	2 993	2436	1027	1127	1468	1556

Kaynak: TÜİK, Ekonomik Göstergeler2006/II Hazine Müsteşarlığı

(*) İhracat rakamları içinde bavul ticareti ve diğer ihracat gelirleri bulunmaktadır.

(**) Hazine Müsteşarlığı, Kasım sonu.

Cari işlemler açığının 2006 yılında 30 milyar Doları geçeceği tahmin edilmektedir.

Cari işlemler açığının yorumlanması gerekir. Esasen gelir ve gider arasındaki bu açık, bir taraftan bir şekliyle milli ekonomiye giren ve ekonomik işlemlerde bulunan bir iktisadi kıymeti ifade etmektedir. Yani, ya borçlanarak ya da görünmeyen bir şekilde açık kadar bir kaynak, milli ekonomiye girmekte ve ekonomik hayatı döndürmektedir.

Türk ekonomisi kendi kaynaklarıyla değil yabancı kaynaklarla, yani borçla büyüyen bir ekonomidir. Nitekim Türk ekonomisinin büyümeler ya da yüksek büyümeler kaydettiği yıllarda cari açık rakamları hayli yüksek, küçülmenin olduğu dönemlerde ise küçüktür.

Aşağıda ekonomik büyüme ve cari açık dengeleri verilmektedir.

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Reel GSYİH büyümeleri	3,1	-4,7	7,4	-7,5	7,9	5,8	8,9	7,4
Cari İşlemler Dengesi	2,0	-1,3	-9,8	3,4	-1,5	-8,0	-15,6	-23,2

BORÇ STOKU

Türk ekonomisinin bir diğer sorunu ise borçlanma ihtiyacının varlığı ve sürekliliğidir. Gerçi bazı dönemlerde borçların Gayrisafi Milli Hasılaya oranında gerilemelerin görülmesi, aldatıcı bir durumdur. Çünkü tüm borçların herhangi bir yabancı para (ki bu genellikle ABD Dolarıdır) değerinin yine bu yabancı para cinsinden milli gelire oranı, o anlık (statik) bir resim sunmaktadır. Çünkü söz konusu bu paranın kriz ya da bir başka etkiyle aşırı değerlenmesi sonucu milli gelirimiz o kadar aşağıya düşmekte, buna mukabil borçların miktarı yabancı para cinsinden değişmemekle birlikte, milli gelire oranı hızla yükselmektedir. 2001 krizinde bu yaşanmıştır. 2000 yılında 199,7 milyar Dolar olan milli gelir 2001 yılında 145,9 milyar Dolara düşmüştür. Keza fert başına milli gelir rakamı da 2000 yılında 2962,5 Dolar olmuşken 2001 yılında 2134 Dolara düşmüştür. Aslında 2001 yılında milli gelir rakamı cari fiyatlarla büyümeye devam etmiştir.

Türk ekonomisinin müzmin bir borçlanma sorunu vardır ve mevcut ekonomik yapısının devamı ile bu sorun aşılamayacaktır. Türk ekonomisinin borçlanma ihtiyacının müzminliği ve sürekliliği sonucu, hem topyekün ekonominin dış borçlanması, hem de kamunun iç ve dış borçlanması, yüksek miktarda devam etmektedir.

İç borçlanmanın kamu bütçesi açısından çok sakıncası olmadığına, asıl bakılması gereken borç türünün dış borçlanma olduğuna dair yorumlar gerçekçi değildir. Çünkü küresel mali piyasalar sonucu, iç borçlanmanın yapıldığı borç vericilerin tamamen milli ve gerektiğinde ekonomik fedakarlığa katlanacağını söylemek mümkün değildir. Ayrıca iç borç vericilerini dış finans kuruluşlarının yerli oyuncularını gibi görmek gerekliliğinin yanında yine borç verici yerli kuruluşların da finansman için külliyetli miktarda yabancı kaynak kullandıklarını unutmamak gerekmektedir.

Aşağıda milli ekonominin ABD Doları cinsinden iç ve dış borçları verilmiştir.

(Milyar \$)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
İç Borç		99,9	99,6	130,0	157,8	182,6
Dış Borç	118,5	113,6	130,2	145,0	162,2	171,7
Toplam	118,5	213,5	229,8	275,0	320,1	354,3

Dış Borçlar

Dönemsel olarak milli gelire oranı bakımından bir gerileme eğilimi olduğu hissini vermekle birlikte Türkiye'nin dış borçları devamlı suretle artan bir seyir izlemektedir. Bu seyir aşağıda bir tablo halinde verilmiştir.

(Milyar \$)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Dış Borç	84,3	96,3	103,1	118,5	113,6	130,2	145,0	162,2	171,1
Orta ve Uzun Vadeli	66,6	75,5	80,2	90,2	97,2	113,7	122,0	129,7	132,8
Kısa Vadeli	17,7	20,8	22,9	28,3	16,4	16,4	23,0	33,6	38,2
Kamu Kesimi Dış Borç Stoku	50,7	52,8	53,5	62,7	70,5	85,6	93,9	95,2	83,5
Özel Sektör Dış Borç Stoku	33,6	43,5	49,6	55,8	43,1	44,5	51,0	67,0	87,5

Toplam Dış Borç/GSMH	43,8	46,6	55,7	59,3	78,0	71,7	60,5	54,2	47,3
Kamu Kesimi/Toplam Dış Borç St.	60,1	54,8	51,9	52,9	62,0	65,7	64,8	58,7	48,7
Kısa Vad. Borç./Toplam Dış Borç St.	21,0	21,6	22,2	23,9	14,4	12,6	15,9	20,0	21,2
Rezerv/ Kısa Vadeli Dış Borç.	110,3	99,8	105,5	81,8	120,7	170,7	152,8	115,6	137,1

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, (Hazine.gov.tr), 2007 Yılı Programı

Açıklama: Kamu Dış borç stokuna Merkez bankası dış borcu dahildir.

2006 yılı Eylül ayı sonu itibariyle Hazine Web sayfasında borçların durumu şöyle görünmektedir.

Toplam Dış Borç Stoku	198,3 Milyar \$	
Kamu Dış Borç Stoku	84,2 Milyar \$	Toplam Dış Borcun %42,5'si
Özel Sektör Dış Borç Stoku	114,1 Milyar \$	Toplam Dış borcun %57,5'i
Kısa Vadeli Dış Borç Stoku	43,3 Milyar \$	Toplam dış borcun %21,8'i

Açıklama: Kamu dış borç stokuna merkez bankası Dış borcu dahildir.

Ancak bununla birlikte Türkiye'nin döviz rezervlerinin seviyesi iyi durumdadır. Bu özellik krize karşı bir emniyet sübabı görevi görmekte ve güven hissinin yüksek olmasını getirmektedir.

Türkiye ekonomisinin rezerv durumuna dair göstergeler yıllara göre şöyle gelişmiştir.

(Milyar \$)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
TCMB Rezervleri (Brüt)	18,4	19,7	23,2	22,1	18,8	26,8	33,6	36,0	50,5
TCMB Rezervleri (Net)	19,5	20,7	24,2	23,2	19,8	28,1	35,2	37,6	52,4
Dış Kredi Kullanımları	9,9	11,5	11,8	20,9	23,9	28,1	16,3	22,8	33,8
Dış Kredi Kul./ TCMB Rez.(%)	53,3	58,4	50,9	94,6	127,1	104,9	48,5	63,3	66,9

TC Merkez Bankası verilerine göre 2006 Aralık sonu itibariyle brüt rezerv 58,5 milyar \$ civarındadır.

Cari açık da dikkate alınarak dış kredi kullanım değerlerine bakıldığında, döviz rezervleri ile dış kredi kullanımları arasında bir ilişkinin olduğu izlenimine varılmaktadır. Yani bir başka deyişle brüt rezervin seviyesinin, dış kredi kullanımları ile korunduğu kanaatine varılmaktadır. Bu da tabiiyle Türk ekonomisinin borçlanmaya bağlı bir ekonomi olduğunu göstermektedir. 2000 yılından itibaren dış kredi kullanımlarının TCMB rezervlerine oranı yüksek seyretmektedir.

2006 yılı Eylül ayı sonu itibariyle Merkez bankası Brüt rezervlerinin 58,5 Milyar ABD Doları, net değerinin 60,8 Milyar ABD Doları; dış kredi kullanımının ise 46,3 Milyar ABD Doları olduğu, Hazine Müsteşarlığı'nın resmi Web sayfasındaki verilerden anlaşılmaktadır. Yukarıdaki bakış açısıyla rezerv seviyesinin yaklaşık %70'i borçlanma ile sağlanmaktadır.

Toplam dış borç stokunun GSMH'ye oranı önemli bir gösterge olmakla birlikte tek başına borç yönetiminin iyi gittiğini göstermez. Nitekim yukarıda bu hususa dair değerlere bakıldığında, 2001 krizi öncesi bu oran %59,3 iken krizin arkasından %78'e çıkmıştır. 2005 yılı sonu itibariyle %47,3 gibi neredeyse 1997 seviyelerine gerilemiş olan bu parite -tabii ki temenni edilmez ama- bir kriz anında yukarı fırlayacaktır. Çünkü az önce söylendiği gibi Dolar kurundaki bir yükselme, bir taraftan milli geliri dolar cinsinden azaltmakta, buna karşılık borç stoku mutlak değer olarak artmakta, bu da Dış Ticaret/GSMH paritesini bir gecede yukarı çekmektedir.

Seçilmiş bazı ülkelerle Türkiye'nin dış borçlarını birlikte görmek maksadıyla bazı rakamlar aşağıda verilmiştir.

(Milyar \$)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Arjantin	147,4	154,1	149,9	166,1	169,2	153,0
Brezilya	243,4	231,1	233,1	236,6	222,0	532,0
Meksika	150,3	145,7	140,2	141,6	138,7	683,5
Çin	145,7	184,8	186,4	208,7	248,9	1936,5
Endonezya	144,4	134,1	132,2	136,9	140,6	254,3
Hindistan	99,1	97,5	104,8	112,6	122,7	688,8

Polonya	65,8	67,4	78,5	95,5	99,2	252,1
Rusya	160,0	152,5	147,4	175,5	197,3	588,8
TÜRKİYE	118,5	113,6	130,2	145,0	162,3	299,5

Kaynak: DPT;Uluslararası Ekonomik Göstergeler 2006

Dünya dış borç lîgi Amerikan merkezi Haberalma Teşkilatı(CIA) tarafından da takip edilmektedir. CIA (Amerikan Merkezi Haberalma Teşkilatı)'nın 2004 yılı dış borç sıralaması, DPT tarafından şu şekilde aktarılmaktadır.

Sıralama	Ülke	Ülke Dış Borcu (Milyar \$)	GSMH (Milyar \$)	Nüfus (Milyon Kişi)
1	ABD	10 000	11 712,5	295,4
2	İngiltere	7 204	2 155,2	59,5
3	Almanya	3 646	2 751,4	82,7
4	Fransa	2 826	2 059,8	60,3
5	İtalya	1 682	1 724,5	58,0
6	Hollanda	1 670	608,3	16,2
7	Japonya	1 545	4 585,1	127,9
8	İspanya	1 249	1 039,2	42,7
9	İrlanda	1 049	183,2	4,1
10	Belçika	980	357,6	10,4
11	İsviçre	856	358,6	7,2
12	İsveç	516	350,1	9,0
13	Avusturya	510	292,8	8,2
14	Avustralya	510	637,5	19,9
15	Kanada	480	991,7	32,0
16	Hong Kong	417	-	-
17	Danimarka	353	244,9	5,4
18	Portekiz	299	177,6	10,4
19	Norveç	281	-	-
20	Singapur	247	-	-
21	Çin	242	1 936,5	1308,0
22	Rusya	230	558,8	143,9
23	Finlandiya	212	185,9	5,2
24	Brezilya	211	532,0	183,9
25	Güney Kore	188	680,5	47,6
26	Meksika	174	683,5	105,7
27	TÜRKİYE	162	299,5	71,2
28	Endonezya	141	254,3	220,1
29	Polonya	123	252,1	38,6
30	Hindistan	120	688,8	1087,1
31	Arjantin	119	153,0	38,4

Kaynak: DPT;Uluslararası Ekonomik Göstergeler 2006'dan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Açıklama: Tabloya son iki sütun bizim tarafımızdan ilave edilmiştir.

İç Borçlar

Türkiye'de merkezi yönetimin kamu borçlanma ihtiyacının önemli bir kısmı iç borçlanma ile karşılanmaktadır. Esasen vergi başta olmak üzere geriye ödenmek zorunda olunmayan kamu kaynakları en sağlıklı kamu gelirini oluşturmaktadır. Oysa Türkiye'nin kronik bir iç borç sorunu vardır ve bunun da nedeni yeterli ekonomik büyümenin sağlanamaması ve dolayısıyla kamu hizmetlerinin yürütülmesi için ihtiyaç duyulan kaynakların vergi ve vergi benzeri gelirlerle yeterince finanse edilememesidir

Yıllara göre kamu iç borç stokundaki gelişmeler şöyledir.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006(**)
İç Borç Stoku (Milyar YTL)		122,2	149,9	194,4	224,5	244,8	250,9
İç Borç Stoku (Milyar \$)(*)		99,9	99,6	130,0	157,8	182,6	173,0

(**) Hesaplama Merkez Bankası yıl ortalaması döviz kuru değeri esas alınmıştır.

(**) 2006 yılı Kasım sonu

Borçlanma Faizi

Türkiye'de reel faiz bir gerileme sürecine girmiş olmakla birlikte, halen sıcak parayı çekebilecek cazibede yüksektir. Reel faizin yüksekliği, TCMB tarafından yürütülen tek haneli enflasyon hedefine ulaşmak amacıyla, faizi para politikasının bir aracı olarak yüksek tutmasından kaynaklanmaktadır.

Türkiye'nin IMF ile yeni bir dönemin başlangıcı sayılan 2000 yılından bu yana bir yıl vadeli tasarruf mevduatı ile Devlet İç Borçlanma Senetlerine (DİBS) dair faiz oranları nominal ve reel olmak üzere aşağıda verilmiştir.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Tas.Mev.Faizi (Nominal)	45,6	62,5	48,2	28,6	22,1	20,4
DİBS Bileşik Faizi(Nominal)	38,0	96,2	63,8	45,0	25,7	16,9
Enflasyon TÜFE	54,9	54,4	45,0	25,3	10,6	8,2
Tas.Mev.Faizi (Reel)	-6,0	5,2	2,2	2,6	10,4	11,3
DİBS Faizi (Reel)	-10,9	27,1	13,0	15,7	13,7	8,0

Kaynak: DPT, Ekonomik Gelişmeler 2006/Ekim ve Tüik, Ekonomik Göstergeler 2006/II.

1999 yılında yüzde 109,5 olan Devlet İç Borçlanma faiz oranı 2000 yılı başında uygulamaya konulan IMF destekli döviz kurunu sabit tutmaya yönelik kur çıpasına dayalı “dezenflasyon” politikasıyla 2000 yılında reel olarak eksi değere gerilemiş, ancak arkadan yaşanan 2001 krizi ile reel faiz oranı, bir yıl vadeli mevduatlarda yüzde 5,2’ye Devlet İç Borçlanma senetlerinde ise yüzde 27,1’e yükselmiştir. Alınan yeni tedbirlerle bu faizler 2002 yılında reel olarak sırasıyla yüzde 2,2 ve yüzde 13’e gerilemiş; 2005 yılı sonunda ise yine sırasıyla yüzde 11,3 ve 8 oranında gerçekleşmiştir. 2006 yılı baharında yaşanan küçük çaplı mali kriz sonucu faiz oranları tekrar yukarı doğru hareketlenmiş, bu da enflasyon hedeflerine ulaşmayı imkansızlaştırmış; bunun sonucu olarak % 5 olan enflasyon hedefi aşılmış; 2006 yılı enflasyonu yüzde 9,6 olarak gerçekleşmiştir. 2006 yılı Kasım sonu itibariyle faiz oranları tekrar yükselme eğilimine girmiş; nitekim bir yıl vadeli tasarruf mevduatlarında faiz oranı yüzde 23,7 olarak oluşmuştur.

ENFLASYON

Enflasyon bir ekonomide tamamen bir sonuçtur; bir göstergedir. Uygulanmakta olan ekonomik programın tercihlerine bağlı olarak ortaya çıkar. Örneğin, enflasyonu çok fazla önemsemeyip esas öncelik olarak piyasa canlılığını yüksek büyümeyi ve açık bütçe politikasının benimserseniz, bunun sonucu olarak yüksek büyüme, canlı bir piyasa yüksek bir bütçe açığı ve yüksek bir fiyat artışı ile sonuca varılabilir. Türkiye’de onlarca yıldır yüksek enflasyonla sürdürülen büyüme politikalarının, borçlanmayı, fakirleşmeyi, belirsizliği artırması sonucu, 2000 yılı başında uygulamaya konulan döviz çıpasına dayalı “dezenflasyon”(enflasyon düşürme ve kontrol altına alma) politikasına rağmen, 1990’lı yılların sonuna kadar hep yüzde 50’nin üzerinde seyreden enflasyon, 2000 yılında da yüzde 54,8 olarak gerçekleşmiş; bu ara alınan tüm tedbirlere rağmen yaşanan krizin de etkisiyle 2001 yılında da yüzde 54,4, 2002 yılında ise yüzde 45 olarak gerçekleşmiştir. Ancak müteakip yıllarda enflasyonda ciddi düşüşler sağlanmış; 2005 ve 2006 yılında hedef aşılmış olmasına rağmen, fiyat artışları tek haneli olarak gerçekleşmiştir.

Yıllar içinde üretici ve tüketici indeks değişim oranları (fiyat artışları) aşağıda verilmiştir.

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
ÜFE (12 aylık ort. göre)	53,1	51,4	61,6	50,1	25,6	11,1	5,9	9,3
TÜFE (12 aylık ort.Göre.)	64,9	54,9	54,4	45,0	25,3	10,6	8,2	9,6
ÜFE (Aralık/aralık)	66,5	32,1	88,6	30,8	13,9	15,4	2,7	11,6
TÜFE (Aralık/Aralık)	68,8	39,0	68,5	29,7	18,4	9,4	7,7	9,7

Açıklama: TÜFE 2004'e kadar 1994=100., 2004'den itibaren(2004 dahil) 2003=100 Endeksi, ÜFE 2000'e kadar(2000 dahil) 1987=100., 2001-2003(2003 dahil) 1994=100., 2004'den itibaren 2003=100 Endeksi kullanılmıştır

2005 yılında hedefler tutturulmuş; 2006 yılında ise ÜFE'de yıl sonu yüzde 11,6, TÜFE'de yıl sonu 9,7 olarak hedef tutturulamamıştır. Bu yıllara ilişkin hedefler her iki fiyat artışında da yüzde 5 olarak konulmuştu. Aynı sapmalar yıl ortalaması fiyat artışlarında da görülmüştür: Sırasıyla hedefler yüzde 7,3 ve 6,8 iken, gerçekleştirmeler yüzde 9,3 ve 9,6 olmuştur.

Hedeflerden ciddi bir farkla gerçekleşmiş olmalarına rağmen tek haneli fiyat artışı rakamları anlamlı ve ümit vericidir.

Bununla birlikte enflasyonu tek haneli rakamlarda tutmak için yürütülen sıkı para politikası kaynaklı aşırı değerli YTL politikası, bir taraftan esnafın şikayetlerine. diğer yandan ise temelde dış ticaret açığından kaynaklanan ciddi ve önemli bir cari açık rakamına neden olmuş olup, ekonomi çevrelerinden bu durumun sürdürülemez olduğuna dair ciddiye alınması gereken uyarılar gelmektedir.

BÜTÇE

Türk bütçe sistemi, 2006 yılı başından itibaren 10.12. 2003 tarih ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu gereği önceki yıllarda uygulanan konsolide bütçe sistemini terk ederek Merkezi Yönetim Bütçesine geçmiştir. Buna göre;

I. Genel Bütçe: devlet tüzel kişiliğine sahip kamu idarelerinin

II. Özel Bütçe; bir bakanlığa bağlı veya ilgili olarak belirli bir kamu hizmetini yürütmek üzere kurulan, gelir tahsis edilen, bu gelirlere harcama yetkisi verilen, kuruluş ve çalışma esasları özel kanunla düzenlenen kamu idarelerinin,

III. Düzenleyici ve Denetleyici Kurum Bütçesi; özel kanunlarla kurulan veya üst kurul şeklinde teşkilatlanan kurumların bütçelerinden oluşmaktadır.

Ayrıca merkezi yönetim bütçesi, gelirlere mahalli idarelere, fonlara veya diğer kurumlara aktararak pay tahminleri ile gerçekleşmeleri de ihtiva etmektedir.

Türk ekonomisinin bir diğer müzmin sorunu da bütçe açığıdır. Yıllar içindeki gelişmeler aşağıda gösterilmiştir.

(Milyar YTL)

	2001	2002	2003	2004	2005
Konsolide Bütçe Gelirleri	51813	76400	100238	110721	134819
Konsolide Bütçe Giderleri	80379	115486	140054	140200	144562
Bütçe Açığı	28566	39085	39816	29749	9743

Kaynak: TÜİK ve DPT

2005 yılında bütçe açığının kayda değer bir şekilde azaldığını görmekteyiz. Bu hiç şüphesiz iyi bir gelişme olmuştur.

Bütçe açığına bağlı olarak kamu borçlanma gereği ortaya çıkmaktadır. Ancak son yıllarda bütçe performansında kaydedilen başarılarla bağlı olarak, kamu kesimi borçlanma ihtiyacının azaldığı gözlenmektedir. Yıllara göre kamu borçlanma gereği tutar ve GSMH'ye oran olarak aşağıda verilmiştir.

(Milyon YTL)

	2002	2003	2004	2005
Kamu Kesimi Borçlanma Gereği	35008	33355	20103	4230
KKBG/GSMH	-12,7	-9,4	-4,7	-0,9

Kaynak: Maliye Bakanlığı Yıllık Ekonomik Rapor 2006

Merkezi Yönetim Borç Stoku ise şu şekilde gelişme göstermiştir.

(Milyar YTL)

	2003	2004	2005
İç Borç	139,3	167,3	182,4

Dış Borç	63,4	68,6	64,6
Toplam	202,7	235,9	247,0

Kaynak: Maliye Bakanlığı

2006 yılı yüksek sosyal güvenlik transferlerine (cari transferler içinde yer almaktadır) rağmen, bütçe gerçekleştirmelerine bakıldığında, 2006 yılı sonu itibariyle bütçenin neredeyse denk olarak gerçekleşebileceği işaretleri görülmekte olup, bu durum başarı olarak kabul edilmelidir.

Aşağıda 2006 yılı Kasım ayı itibariyle bütçe gerçekleştirmeleri kalemler itibariyle gösterilmiştir.

HARCAMALAR	157 700 828
FAİZ HARIÇ HARCAMA	113 633 073
-Personel Giderleri	35 136 072
-Sos.Güv.Kur.Devlet Primi	4 393 035
- Mal ve Hizmet Alımları	14 198 984
- Cari Transferler	46 121 401
- Sermaye Giderleri	8 042 624
- Sermaye Transferleri	2 293 298
- Borç Verme	3 447 659
FAİZ HARCAMALARI	44 067 755
GELİRLER	157 764 401
GENEL BÜTÇE GELİRLERİ	153 438 532
- Vergi Gelirleri	125 951 642
- Vergi Dışı Gelirler	24 447 065
- Sermaye Gelirleri	2 374 373
- Özel Gelirler İle Alınan Bağışlar	665 452
ÖZEL BÜTÇE İDARE. ÖZEL GELİRLERİ	2 965 795

DÜZEN VE DEN.KUR.GELİRLERİ	1 360 074
BÜTÇE DENGESİ	63 573
FAİZ DIŞI DENGE	44 131 328

Kamu Sabit Sermaye Yatırımları

Türkiye kalkınmasını tam sağlayamadığı ve kendini üreten bir ekonomik yapıya ulaşamadığı için kamu yatırımlarına ihtiyaç duyan bir ülkedir. Ancak, Türkiye'nin kamu sabit sermaye yatırımlarının istenen seviyede olduğunu söylemek mümkün olmadığı gibi, 2002 yılından bu yana kaydedilen yüksek büyüme performanslarına rağmen kamu sabit sermaye yatırımları düşme eğilimine girmiştir.

Aşağıda Uluslar arası karşılaştırma bağlamında Türkiye ve diğer ülkelerin sabit sermaye yatırımları göstergeleri verilmiştir.

Türkiye'de, AB Ülkelerinde, ABD ve Japonya'da Genel Devlet Kamu Sabit sermaye Yatırımlarının GSYİH İçindeki Payı

Ülkeler	2001	2002	2003	2004	2005	2006
AB-15 Ort.	2,8	2,8	2,8	2,7	2,7	2,7
AB-25 Ort.	2,9	3,1	3,1	3,0	3,0	3,1
Lüksemburg	4,3	4,8	4,6	4,4	4,7	4,7
Yunanistan	3,9	3,7	4,1	4,2	3,5	3,1
İrlanda	4,2	4,2	3,8	3,6	3,4	3,7
İspanya	3,3	3,5	3,6	3,4	3,6	3,6
Portekiz	3,9	3,5	3,1	3,0	3,1	2,9
Polonya	3,4	3,4	3,3	3,4	3,1	4,0
ABD	2,7	2,8	2,7	2,6	3,2	3,3
Japonya	5,0	4,8	4,3	3,9	3,7	3,5
Türkiye	4,7	4,6	3,6	3,1	3,8	3,9

Kaynak: DPT, 2207 Yılı Programı

Türkiye'nin kamu yatırımlarını artırmak mecburiyeti bulunmaktadır. Bir yandan özelleştirmelerle kamu yatırımlarının payı ekonomide azaltılırken, diğer yandan kamu sabit sermaye yatırımlarının azalarak seyretmesi, sağlıklı bir büyüme ve istihdam politikası değildir.

SONUÇ

2002 yılından bu yana sağlanan ortalama yüzde 7,5 oranındaki büyüme takdir edilmesi gereken bir performanstır. Yine hedefler aşılmış olmakla beraber, 2005 ve 2006 yılındaki tek haneli enflasyon oranları da

başarı sayılmalıdır. Keza ihracatta meydana gelen artışlar ve 2000 yılına nazaran 2006 yılına gelinceye kadar geride bırakılan yıllar içinde sağlanan yaklaşık 2,5 milyon civarındaki istihdam artışı da başarılı görülmelidir.

Ancak dış ticaret açığı, cari açık ve miktar olarak gittikçe artan dış ve iç borçlar, Türk ekonomisinin kırılgan özelliğini daha da artırmış bulunmaktadır. Ayrıca, dalgalı kur'a rağmen yüksek reel faiz, düşük kur ve tabiatıyla aşırı değerlenmiş Türk lirası; büyümenin maliyetinin yüksek olduğu anlamına da gelmektedir.

Yüksek cari açıklar vererek, borçlanarak ve sıcak para için ülkeyi cazip hale getirerek büyüme mümkündür ama bu büyüme modelinin sorgulanması gerekmektedir.

Çünkü bu büyüme modelinin siyasal bir maliyeti olacaktır. Bu siyasal maliyet, Türkiye'yi sıkıştırarak; yeni ve çok önemli gelişmelerin işaretlerinin görüldüğü şu sıralarda, kırılgan ekonomik yapının baskısı ülkemizi hiç de istemeyeceği noktalara sürükleyebilir.

Bir tercih meselesidir; Türkiye bu büyüme modelini tercih edebilir; ederse bunun maliyetine de katlanmak zorunda kalacaktır.

EK : TÜRKİYE EKONOMİSİ YILLIK EKONOMİK GÖSTERGELER

	2003	2004	2005	2006
MİLLİ GELİR⁽¹⁾				
Cari Fiyatlarla GSMH (Milyar YTL)	356,7	428,9	486,4	416,0
Sabit Fiyatlarla GSMH (Milyar YTL)	123,2	135,3	145,6	115,5
Cari Fiyatlarla GSYİH (Milyar YTL)	359,8	430,5	487,2	416,1
Sabit Fiyatlarla GSYİH (Milyar YTL)	125,5	136,7	146,8	116,4
Cari Fiyatlarla GSMH (Milyar \$)	238,6	301,4	361,2	289,5 ^(*)
Cari Fiyatlarla GSYİH (Milyar \$)	240,6	302,6	363,4	289,5 ^(*)
FERT BAŞINA GSYİH				
Cari Fiyatlarla \$	3383	4172	5008	5349 ^(*)
SAGP 'ne Göre (\$)	6808	7629	8141	8959 ^(*)
DIŞ TİCARET⁽²⁾				
İhracaat (Milyon \$)	47253	63167	73476	76566
İthalat (Milyon \$)	69340	97540	116773	125298
İhracaat/İthalat (%)	68,1	64,8	62,9	61,1
Dış Ticaret Dengesi (Milyon \$)	-22087	-34373	-43297	-48732
CARİ İŞLEMLER HESABI (Milyon)⁽³⁾				
İhracat (fob)	51206	67047	76949	63900
İhtahat (fob)	-65216	-90925	-109875	-95900
Hizmet Gelirleri	17945	22928	25849	12200
Hizmet Giderleri	-7441	-10144	-11883	-2100
Yatırım Gelirleri	2246	2651	3684	1000
Yatırım Giderleri	-7803	-8288	-9347	-5600
Cari Transferler	1027	1127	1468	1200
DIŞ BORÇ STOKU (Milyon \$)⁽⁴⁾	144915	162201	171078	198261
Kısa Vadeli	23013	32569	38247	43322
Orta-Uzun Vadeli	121902	129632	132831	154939
Toplam Dış Borç/GSMH (%)	60,7	53,8	47,4	51,8 ^(*)
Kamu Kesimi Dış Borç (TCMB Hariç)	69503	73825	68172	68660
Kamu Kesimi Dış Borç Stoku (TCMB Dahil)	93867	95226	83589	84178
Kamu Kesimi (DB/Toplam DB %)	64,8	58,7	48,7	42,5
MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİ (Milyon YTL)⁽⁵⁾				
Harcamalar	140455	152170	158579	157700
Gelirler	100250	121870	150463	157764
Bütçe Dengesi	-40204	-30300	-8117	64
Faiz Dışı Fazla	18405	26278	37614	44131
Merkezi Yönetim İç Borç Stoku	194387	224482	244782	250869
Merkezi Yönetim Dış Borç Stoku	88420	92046	86735	98780
İSTİHDAM (Bin Kişi)⁽⁶⁾				
İş Gücüne Katılanlar	23640	24289	24565	25444
İstihdam Edilenler	21147	21791	22046	23128
İşsiz	2493	2498	2520	2316
İşsizlik Oranı (%)	10,5	10,3	10,3	9,1
Eksik İstihdam	1143	995	817	840
İşsizlik + Eksik İstihdam (%)	15,3	14,4	13,6	12,4
ULUSLARARASI REZERVLER (Milyon \$)⁽⁷⁾				
Merkez Bankası Brüt Rezervler	33616	36009	50515	58525
Brüt Uluslararası Rezervler	44968	53786	68750	82732
ÜRETİCİ FİYAT ENDEKSİ (2003=100)				
Aralık/Aralık Değişimi (%)	-	15,4	2,7	11,6
12 Aylık Ortalama Değişimi (%)	-	14,6	5,9	9,3
TÜKETİCİ FİYAT ENDEKSİ (2003=100)				
Aralık/Aralık Değişimi (%)	-	9,4	7,7	9,7
12 Aylık Ortalama Değişimi (%)	-	8,6	8,2	9,6
TÜKETİCİ FİYAT ENDEKSİ (1994=100)				
Aralık/Aralık Değişimi (%)	18,4	9,3	10,5	9,7
12 Aylık Ortalama Değişimi (%)	25,3	10,6	10,1	10,5
TOPTAN EŞYA FİYATI FİYAT ENDEKSİ (1994=100)				
Aralık/Aralık Değişimi (%)	13,9	13,8	4,5	11,6
12 Aylık Ortalama Değişimi (%)	25,6	11,1	8,2	9,8
YIL ORTALAMASI DÖVİZ KURU				
1 ABD \$ = YTL	1,495	1,423	1,341	1,437 ^(*)

1 EURO = YTL	1,687	1,767	1,670	1,798(*)
--------------	-------	-------	-------	----------

(*) **Tahmin**

- (1) 2006 Yılı Dokuz Aylık Gerçekleşmedir
- (2) 2006 Yılı Ocak-Kasım Dönemidir
- (3) 2006 Yılı Ocak-Eylül Dönemidir
- (4) 2006 Yılı 3'üncü Çeyrek Verileridir
- (5) 2006 Yılı Dış Borç Verileri 3'üncü Çeyrek, Diğerleri Kasım Sonu
- (6) 2006 Yılı Eylül İstatistiği
- (7) 2006 Yılı Aralık Sonu İtibariyledir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

DPT, Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)

DPT, Ekonomik Gelişmeler; Ekim 2006

DPT, Orta Vadeli Program (2006-2008)

DPT, Orta Vadeli Program (2007-2009)

DPT, 2007 Yılı Programı

DPT, Temel Ekonomik Göstergeler, Ekim 2006

DPT, Uluslar arası Ekonomik Göstergeler; 2006

Maliye Bakanlığı, Yıllık Ekonomik Rapor, 2006

TÜİK, Ekonomik Göstergeler; 2006/II

<http://www.dpt.gov.tr>

<http://.maliye.gov.tr>

<http://hazine.gov.tr>

<http://tuik.gov.tr>

<http://dtm.gov.tr>

<http://temb.gov.tr>